

Михайлишин У. Б.
*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Шмідзен І. Ю.
*викладач кафедри психології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Юхименко І. В.
*викладач кафедри психології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ВПЛИВ КОНФОРМІЗМУ НА ФОРМУВАННЯ МІЖОСОБИСТІСНОЇ АДИКЦІЇ СТУДЕНТІВ

CONFORMITY INFLUENCE TO FORMATION OF INTERPERSONAL ADDICTION OF STUDENTS

У статті розглянуто проблему психологічних особливостей впливу конформізму на формування міжособистісної адикції студентів.

Проаналізовано поняття конформізму та виявлено його суттєві ознаки, а саме некритичне сприйняття, пасивність, відмова від своєї позиції та прийняття точки зору іншої сторони.

Визначено поняття адиктивної поведінки особистості, яка проявляється у прагненні особистості змінити свій психічний стан. Зміст дискомфортної психічної реальності та способи від її позбавлення можуть бути різними. Одним із видів адиктивної поведінки виступає явище міжособистісної залежності. В основі даної адикції закладено прагнення в емоційній близькості, у прийнятті зі сторони значимих осіб. Особистість потребує допомоги та підтримки на фоні відчуття безпорадності.

Здійснено емпіричне дослідження впливу конформізму на формування міжособистісної адикції студентів з подальшою статистичною обробкою даних (коефіцієнт кореляції Пірсона та Н-критерій Крускалла-Уоллеса). Підібрано наступні методики: методика виявлення міжособистісної залежності Р. Борнштейн (адаптація О.П. Макушина); методика «Q-сортування» В. Стефансон; методика «Конформність-навіюваність» (С.В. Клаучек, В.В. Деларю).

За результатами підібраних методик встановлено, що у даній вибірці переважає показник товариськості, який проявляється у прагненні особистості утворювати емоційні зв'язки. Також, виявлено низький рівень конформності досліджуваних. Це вказує на те, що більшість студентів важко піддаються впливу з боку оточуючих, незалежні у своїх судженнях, вміють відстоювати свою позицію.

У результаті діагностики міжособистісної адикції встановлено, що у досліджуваних студентів даної вибірки переважають показники здорової залежності, яка проявляється у вмінні налагоджувати конструктивні соціальні зв'язки.

За результатами статистичної обробки даних можна зробити висновок, що конформізм може впливати на формування міжособистісної адикції. А саме, високий рівень конформізму може спричинити деструктивну міжособистісну залежність.

Ключові слова: конформізм, адиктивна поведінка, залежність, міжособистісна адикція, юнацький вік.

The paper considers the issue of conformity influence to the interpersonal addiction of students.

Meaning of conformism and its specific features have been analyzed and found out, i.e. uncritical perception, passiveness, rejection of own position and acceptance of the other party's point.

The meaning of addictive behavior of a personality has been determined as personalities intention to change its mental state. Sense of uncomfortable mental reality may be different as well as the ways to change that reality. Interpersonal addiction may be considered as one of forms of addictive behavior. The interpersonal addiction is based on needs for emotional intimacy and acceptance by significant persons. A personality needs assistance and support while feeling helpless.

An empiric research with further data processing has been conducted regarding the impact of conformism to the formation of interpersonal addiction (Pearson product-moment correlation coefficient and Kruskal-Wallis H-criterion). The following methods have been selected – method of interpersonal addiction detecting by R. Borshtein (adapted by O. Makushyna); Q-sort by W. Stefanson; personal questionnaire "Conformity-suggestibility" by S. V. Klaucek and V. V. Delarue.

As a result of selected methods it has been found out that the indicator of sociability prevails and it appears in striving of personality to develop emotional bonds. The low level of conformism has been also determined. It proves that the majority of students may be hardly influenced by other people, can be independent in their thoughts and can defend their point of view.

As a result of diagnosing interpersonal addiction it has been found out that the research students mostly demonstrate healthy dependence appearing in ability to establish constructive social relations.

Conclusion can be made as a result of data processing that conformism may impact the formation of the interrelation addiction. i.e. the high level of conformism may cause destructive interpersonal addiction.

Key words: conformism, addictive behavior, dependence, interpersonal addiction, adolescence.

Вступ. Проблема адиктивної поведінки особистості є надзвичайно важливою. Через нестабільність соціальних, політичних, економічних умов у молодого покоління можуть виникати різні види залежності. За допомогою адикцій деякі молоді люди спробують втекти від реальності. Вони будуть намагатись певним чином змінити свій психічний стан. Своєрідна втечі від реальності стає способом пристосування до навколишнього середовища. Вона може негативно позначитись не лише на здоров'ї особистості, але й на її соціальних зв'язках.

Такий феномен як міжособистісна залежність тісно пов'язана із різного роду стосунками особистості. Деструктивна міжособистісна адикція може негативно впливати на соціальне життя особистості юнацького віку, заважати у різних сферах життєвості.

На сьогоднішній день явище міжособистісної залежності вивчене не достатньо, зокрема фактори які можуть спричинити дану залежність. Одним із таких факторів може виступати конформізм. Проблема дослідження впливу конформізму на виникнення міжособистісної адикції в юнацькому віці на даний час повністю не розкрита, що робить актуальними дослідження у даному напрямку.

Виклад основного матеріалу. Феномен конформізму вивчали такі вчені як К. Левін, С. Аш, який першим із соціальних психологів провів експериментальне дослідження конформізму, М. Шериф, який досліджував явища, пов'язані з конкретним впливом групових норм, М. Дойч і Г. Джерард, які в своїх дослідженнях виокремили нормативний та інформаційний впливи групи на індивіда, В.С. Чудновський, Р. Крачфілд, У. Беррі, Г. Келмен та ін. [4].

Конформізм є особливий феномен суспільного життя, що відрізняється від інших соціальних явищ, і постає як невід'ємна частина взаємодії індивіда та групи [5].

Серед суттєвих ознак конформізму, що виділяють його серед інших аспектів соціальної діяльності, можна виділити некритичне ставлення та сприйняття, відповідність встановленим нормам та принципам, формальність, прийняття точки зору групи, націленість на одноманітність, відмова від своєї позиції, пасивність, відсутність явного примусу і вимог, спрямованих на індивіда з боку оточуючих. Основними діючими елементами у процесі прояву конформізму виступають індивіди та групи, поведінка яких спрямована на повторення зразка дії, висловлювання, думки, запропонованого іншою стороною [6].

Залежній особистості у вищій мірі властива сугестивність як особистісна риса, властивість. Особистість, схильна до формування залежної поведінки, виявляється некритичною, часто легковірною, податливою груповому впливу [4]. Конформізм може бути взаємопов'язаним та впливати на формування міжособистісної адикції.

Вивчення адиктивної поведінки відбувається на інтегративних засадах фахівцями психології, соціо-

логії, медицини, соціальної педагогіки. Починають дослідження цієї проблеми А. Лічко, Д. Колесов, С. Швердін, Б. Левін, М. Левін, Н. Максимова, С. Толстоухова. Останнім часом поширення інтересу до адикцій простежуємо в роботах Ц. Короленка, В. Менделевича, О. Безпалько, А. Капської, Н. Завєріко, О. Карпенко, М. Окаринського, П. Гусака, Н. Бурмаки, О. Савчука, Т. Мартинюк, І. Шишової, О. Мурашкевича [4].

Схильність до надмірної залежності породжує проблемні симбіотичні відносини або залежну поведінку. Основою виникнення і розвитку адикцій є прагнення до зміни психічного стану, який чимось дискомфортний для індивіда. Зміст психологічної реальності, від якої намагається позбутися індивід, буває різним, так само як і можуть бути різними способи від її позбавлення [3].

Таким чином, можна виділити велику кількість видів адиктивної поведінки, одним з яких є міжособистісна адикція.

Явище міжособистісної залежності являється складним та багатоплановим, в зв'язку з чим розмежовують залежність як нормативне явище та надмірну залежність, яка викликає деструктивні особистісні зміни. Надмірна залежність являє собою специфічний стан, в основі якого лежить сильна потреба в емоційній близькості, в прийнятті зі сторони значимих осіб, ригідне прагнення отримати допомогу та підтримку на фоні постійного відчуття безпорадності та слабості незалежно від конкретної ситуації [2].

Важливо зазначити, що міжособистісна залежність розглядається не тільки у контексті партнерських відносин, але й в інших відносинах (дитячобатьківських, дружніх, робочих та ін.). У кожному виді відносин феномен міжособистісної адикції буде наділений унікальною специфікою [1].

Емпіричне дослідження проводилась зі студентами 2 курсу ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Вибірка складала 63 особи. Вік досліджуваних – 18-19 років.

Для дослідження психологічних особливостей впливу конформізму на формування міжособистісної адикції студентів було підібрано наступні методики: методика виявлення міжособистісної залежності Р. Борнштейн (адаптація О.П. Макушина); методика «Q-сортування» В. Стефансон; методика «Конформність-навіюваність» (С.В. Клаучек, В.В. Деларю).

У результаті проведення емпіричного дослідження ми отримали наступні показники:

За методикою «Q-сортування» В. Стефансон виявлено:

За шкалами «Залежність – незалежність» залежність домінує у двадцяти досліджуваних, що становить 32%; незалежність домінує у тридцяти восьми досліджуваних, що становить 60%; амбівалентність виявлено у п'яти досліджуваних, що становить 8%.

За шкалами «Товариськість – нетовариськість» товариськість домінує у сорока чотирьох досліджуваних, що становить 70%; нетовариськість домінує у дванадцяти досліджуваних, що становить 19%;

амбівалентність виявлено у семи досліджуваних, що становить 11%.

За шкалами «Ухвалення «боротьби» – уникнення «боротьби»» ухвалення «боротьби» домінує у тридцяти трьох досліджуваних, що становить 53%; уникнення «боротьби» домінує у двадцяти шести досліджуваних, що становить 41%; амбівалентність виявлено у чотирьох досліджуваних, що становить 6%.

Таким чином, проаналізувавши результати за даною методикою видно, що у даній вибірці переважає показник товариськості, що проявляється у прагненні особистості утворювати емоційні зв'язки як у своїй групі, так і за її межами.

Найменші показники зафіксовано за показником залежності, що вказує на внутрішнє і зовнішнє прагнення особистості не приймати групові стандарти як соціальні, так і морально-етичні. Особистість незалежна в своїх вчинках, впевнена в тому, що вона веде себе правильно. У поведінці проявляється самостійність, рішучість, наполегливість у відстоюванні своїх поглядів.

Результати за даною методикою зображено на рис. 1.

За методикою «Конформність – навіюваність» (С.В. Клаучек, В.В. Деларю) виявлено: високий рівень домінує у одинадцяти досліджуваних, що становить 17%; середній рівень домінує у десяти досліджуваних, що становить 16%; низький рівень домінує у сорока двох досліджуваних, що становить 67%.

Таким чином, проаналізувавши результати за даною методикою видно, що у даній вибірці переважає низький рівень конформності досліджуваних. Це свідчить про те, що досліджувані у даній вибірці важко піддаються впливу з боку оточуючих, досить незалежні у своїх судженнях, вміють відстоювати свою позицію у різноманітних ситуаціях. Думка

більшості членів групи може братись до уваги, але не у всіх випадках особистість з нею погодиться.

Результати за даною методикою зображено на рис. 2.

За методикою виявлення міжособистісної залежності Р. Борнштейн (адаптація О.П. Макушина) виявлено:

За шкалою «Деструктивна залежність» високий рівень домінує у одинадцяти досліджуваних, що становить 17%; середній рівень домінує у сімнадцяти досліджуваних, що становить 27%; низький рівень домінує у тридцяти п'яти досліджуваних, що становить 56%.

За шкалою «Дисфункціональне віддалення» високий рівень домінує у десяти досліджуваних, що становить 16%; середній рівень домінує у двадцяти одного досліджуваного, що становить 33%; низький рівень домінує у тридцяти двох досліджуваних, що становить 51%.

За шкалою «Здорова залежність» високий рівень домінує у тридцяти чотирьох досліджуваних, що становить 54%; середній рівень домінує у дев'ятнадцяти досліджуваних, що становить 30%; низький рівень домінує у десяти досліджуваних, що становить 16%.

Таким чином, проаналізувавши результати за даною методикою видно, що в даній вибірці переважають показники здорової залежності, що може себе проявляти у гнучкості в спілкуванні, вмінні налагоджувати взаємовідносини.

Найменше виражена деструктивна залежність, яка проявляється у сильній потребі в емоційній близькості, любові та прийнятті зі сторони значимих близьких, ригідному прагненні отримувати допомогу та підтримку на фоні постійного почуття тривоги, безпорадності.

Результати за даною методикою зображено на рис. 3.

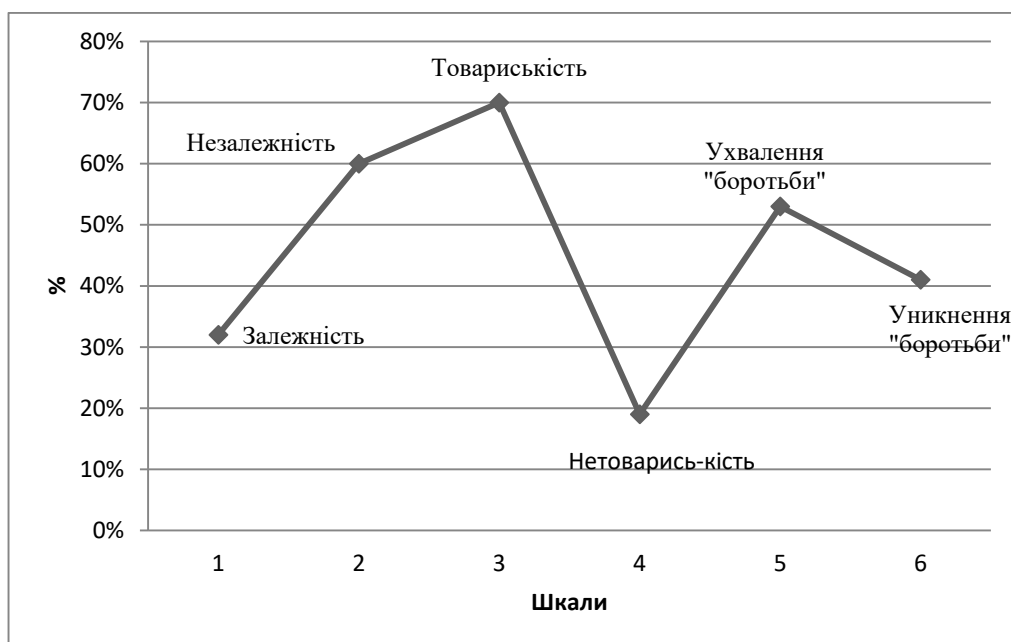

Рис. 1. Середні показники групи досліджуваних за методикою «Q-сортування» В. Стефансон у %

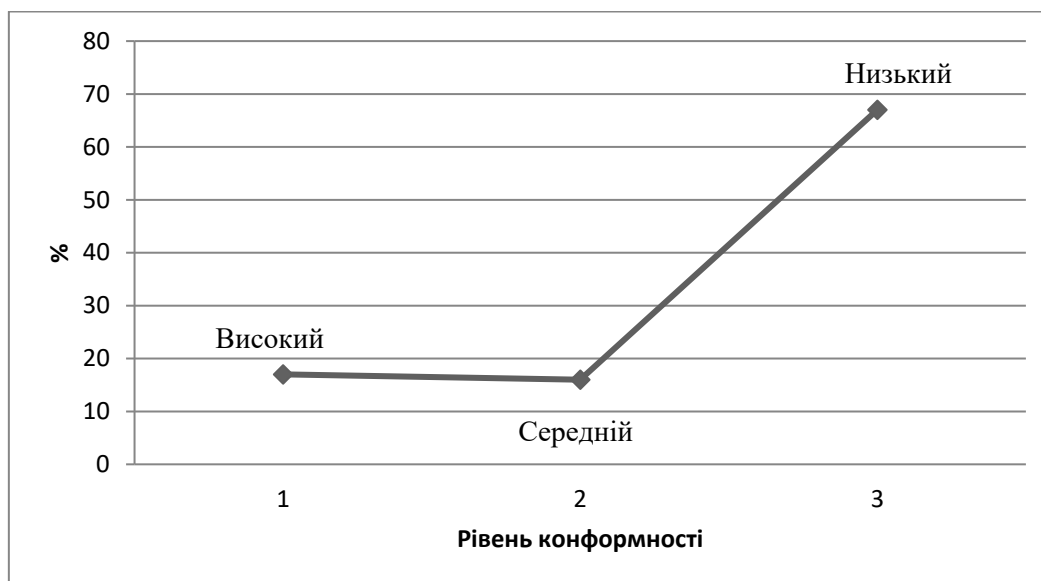

Рис. 2. Середні показники за методикою «Конформність – навіюваність» (С.В. Клаучек, В.В. Деларю) у %

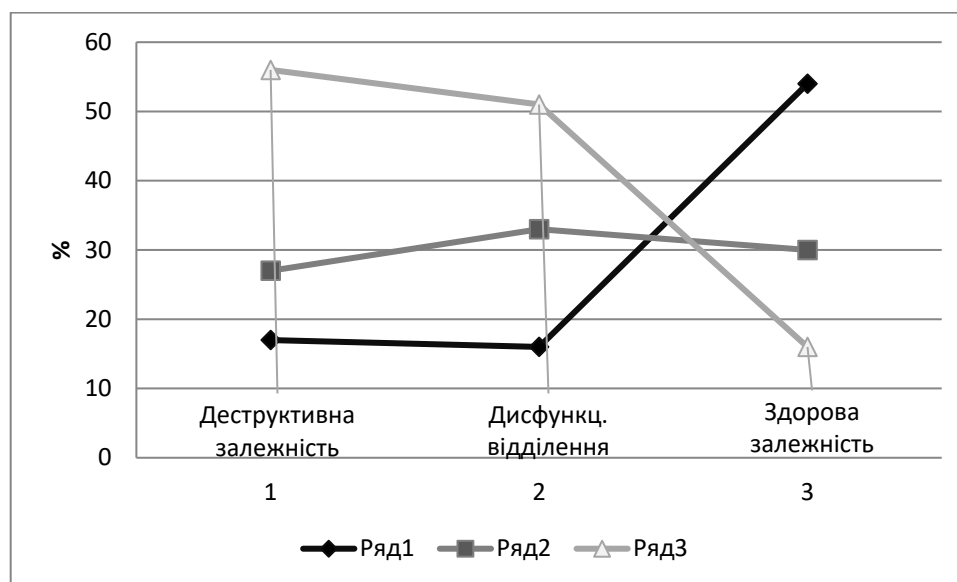

Рис. 3. Середні показники за методикою виявлення міжособистісної залежності Р. Борнштейн (адаптація О.П. Макушина) у %

Примітки: ряд 1 – високий рівень; ряд 2 – середній рівень; ряд 3 – високий рівень.

Отримані дані за методиками опрацьовані при застосуванні програми статистичної обробки даних «SPSS». У результаті кореляційного аналізу (коефіцієнт кореляції Пірсона) виявлено позитивний кореляційний зв'язок між шкалою «деструктивна залежність» (методика виявлення міжособистісної залежності Р. Борнштейн) та шкалою «залежність» (Q-сортування) В. Стефансон ($r = 0,610^{**}$; $p < 0,01$). Негативний кореляційний зв'язок між шкалою «деструктивна залежність» (методика виявлення міжособистісної залежності Р. Борнштейн) та шкалою «незалежність» (Q-сортування) В. Стефансон ($r = -0,660^{**}$; $p < 0,01$). Чим більшою мірою в людини буде проявлятися сильна потреба в емоційній близькості, любові та прийнятті зі сторони значимих близь-

ких, ригідне прагнення отримувати допомогу та підтримку на фоні постійного почуття тривоги тим більше вона може бути схильна до прийняття групових стандартів і цінностей: соціальних, морально-етичних; може проявляти нерішучість в спілкуванні, покірність чужій волі.

Негативний кореляційний зв'язок між шкалою «деструктивна залежність» (методика виявлення міжособистісної залежності Р. Борнштейн) та шкалою «товариськість» (Q-сортування) В. Стефансон ($r = -0,354^{**}$; $p < 0,01$). Позитивний кореляційний зв'язок між шкалою «деструктивна залежність» (методика виявлення міжособистісної залежності Р. Борнштейн) та шкалою «нетовариськість» (Q-сортування) В. Стефансон ($r = 0,351^{**}$; $p < 0,01$).

Чим більшою мірою в людини буде проявлятися сильна потреба в емоційній близькості, любові та прийнятті зі сторони значимих близьких, ригідне прагнення отримувати допомогу та підтримку на фоні постійного почуття тривоги, тим менше вона може бути схильна до прагнення утворювати емоційні зв'язки як у своїй групі, так і за її межами.

Негативний кореляційний зв'язок між шкалою «деструктивна залежність» (методика виявлення міжособистісної залежності Р. Борнштейн) та шкалою «ухвалення «боротьби»» (Q-сортування) В. Стефансон) ($r = -0,406^{**}; p < 0,01$). Позитивний кореляційний зв'язок між шкалою «деструктивна залежність» (методика виявлення міжособистісної залежності Р. Борнштейн) та шкалою «унікнення «боротьби»» (Q-сортування) В. Стефансон) ($r = 0,345^{**}; p < 0,01$). Чим більшою мірою в людини буде проявлятися сильна потреба в емоційній близькості, любові та прийнятті зі сторони значимих близьких, ригідне прагнення отримувати допомогу та підтримку на фоні постійного почуття тривоги, тим більше вона може бути схильна до прагнення відходити від взаємодії, намагатись зберегти «нейтралітет» у групових суперечках і конфліктах, бути схильною до компромісних рішень.

Позитивний кореляційний зв'язок між шкалою «деструктивна залежність» (методика виявлення міжособистісної залежності Р. Борнштейн) та показниками методики «Конформність – навіюваність» ($r = 0,650^{**}; p < 0,01$). Чим більшою мірою в людини буде проявлятися сильна потреба в емоційній близькості, любові та прийнятті зі сторони значимих близьких, ригідне прагнення отримувати допомогу та підтримку на фоні постійного почуття тривоги, тим більшою мірою вона може бути схильна до проявів конформізму у своїй поведінці.

Позитивний кореляційний зв'язок між шкалою «дисфункціональне віддалення» (методика виявлення міжособистісної залежності Р. Борнштейн) та шкалою «залежність» (Q-сортування) В. Стефансон) ($r = 0,629^{**}; p < 0,01$). Негативний кореляційний зв'язок між шкалою «дисфункціональне віддалення» (методика виявлення міжособистісної залежності Р. Борнштейн) та шкалою «незалежність» (Q-сортування) В. Стефансон) ($r = -0,599^{**}; p < 0,01$). Чим більшою мірою в людини буде проявлятися нездатність встановлювати раціональні взаємовідносини, близьке спілкування, тим більше вона може бути схильна до прийняття групових стандартів і цінностей: соціальних, морально-етичних; може проявляти нерішучість в спілкуванні, покірність чужій волі.

Негативний кореляційний зв'язок між шкалою «дисфункціональне віддалення» (методика виявлення міжособистісної залежності Р. Борнштейн) та шкалою «товариськість» (Q-сортування) В. Стефансон) ($r = -0,343^{**}; p < 0,01$). Позитивний кореляційний зв'язок між шкалою «дисфункціональне віддалення» (методика виявлення міжособистісної залежності Р. Борнштейн) та шкалою «нетовариськість» (Q-сортування) В. Стефансон) ($r = 0,334^{**}; p < 0,01$).

Чим більшою мірою в людини буде проявлятися нездатність встановлювати раціональні взаємовідносини, близьке спілкування, тим менше вона може бути схильна до прагнення утворювати емоційні зв'язки як у своїй групі, так і за її межами.

Негативний кореляційний зв'язок між шкалою «дисфункціональне віддалення» (методика виявлення міжособистісної залежності Р. Борнштейн) та шкалою «ухвалення «боротьби»» (Q-сортування) В. Стефансон) ($r = -0,413^{**}; p < 0,01$). Позитивний кореляційний зв'язок між шкалою «дисфункціональне віддалення» (методика виявлення міжособистісної залежності Р. Борнштейн) та шкалою «унікнення «боротьби»» (Q-сортування) В. Стефансон) ($r = 0,366^{**}; p < 0,01$). Чим більшою мірою у людини буде проявлятися нездатність встановлювати раціональні взаємовідносини, близьке спілкування, тим більше вона може бути схильна до прагнення відходити від взаємодії, намагатись зберегти «нейтралітет» у групових суперечках і конфліктах, бути схильною до компромісних рішень.

Позитивний кореляційний зв'язок між шкалою «дисфункціональне віддалення» (методика виявлення міжособистісної залежності Р. Борнштейн) та показниками методики «Конформність – навіюваність» ($r = 0,632^{**}; p < 0,01$). Чим більшою мірою в людини буде проявлятися нездатність встановлювати раціональні взаємовідносини, близьке спілкування, тим більшою мірою вона може бути схильна до проявів конформізму у своїй поведінці.

Визначено впливу конформізму на формування міжособистісної адикції. Використано Н-критерій Крускалла-Уоллеса. У результаті розрахунку було отримано наступні показники: між рівнем конформізму та деструктивною залежністю було отримано показник на рівні значимості $P < 0,05$. Між рівнем конформізму та дисфункціональним віддаленням було отримано показник на рівні значимості $P < 0,05$. Між рівнем конформізму та здоровою залежністю було отримано показник на рівні значимості $P < 0,05$.

Дані показники свідчать про те, що рівень конформізму може впливати на формування міжособистісної адикції. Таким чином, високий рівень конформізму може спричинити деструктивну міжособистісну залежність.

Висновки. У результаті дослідження психологічних особливостей впливу конформізму на формування міжособистісної адикції студентів визначено, що конформізм проявляється у некритичному ставленні та прийнятті точки зору оточення. Людина пасивно може приймати певну позицію.

Встановлено, що адиктивна поведінка проявляється у прагненні змінити свій психічний стан за допомогою різних способів. Одним із видів адиктивної поведінки є міжособистісна залежність, яка у негативному своєму прояві виражається у надмірній потребі емоційної близькості та прийняття зі сторони значимих осіб. Людина у якій проявляється дана адикція може часто відчувати безпорадність.

Визначено, що в даній вибірці переважають показники здорової залежності, що проявляється

у вмінні налагоджувати взаємовідносини. Найменше виражена деструктивна залежність, яка проявляється у сильній потребі в емоційній близькості, любові та прийнятті зі сторони значимих близьких, ригідному прагненні отримувати допомогу та підтримку на фоні постійного почуття безпорадності.

Також, у даній вибірці переважає низький рівень конформності досліджуваних. Це свідчить про те, що студенти важко піддаються впливу з боку оточуючих, досить незалежні у своїх судженнях.

Встановлено, що високий рівень конформізму може впливати на формування міжособистісної адикції. Також, виявлено взаємозв'язок: чим більше у людини буде внутрішнє і зовнішнє прагнення до прийняття групових стандартів і цінностей та схильність до конформізму у цілому, тим більше може проявлятися деструктивна міжособистісна залежність. І навпаки, чим більше людина буде незалежна у своїх вчинках, впевнена у тому, що вона веде себе правильно, тим менше буде проявлятися схильність до даної адикції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Каменский П. И. Сопряженность специфики межличностной зависимости и субъективного благополучия во взрослости. *Вестн. Костромского гос. ун-та. Сер. Педагогика. Психология. Социокинетика*. 2019. Т. 25. № 2. С. 41-45.
2. Макушина О. П. Методы психологического изучения девиантного поведения: учебное пособие. Воронеж: Изд-во ВГУ, 2006. 80 с.
3. Михайлишин У.Б., Шмідзен І.Ю. Психологічні особливості адиктивної поведінки студентів. *Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. Сєвєродонецьк: Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2018. № 3(47). С. 110-119.
4. Михайлишин У.Б., Шмідзен І.Ю. Теоретичний аналіз проблеми впливу конформізму на виникнення адиктивної поведінки студентів. *Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. Сєвєродонецьк: Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2019. № 1(48). С. 143-149.
5. Розенберг Н.В., Ушкина И.А. Конформизм как социальный феномен *Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Общественные науки*. 2014. № 3. С. 142-150.
6. Рудакова И. А. Специфика конформизма и его отличия от других явлений социальной действительности. *Электронный научный журнал «Наука. Общество. Государство»*. 2016. Т. 4, № 2 (14) URL: <https://esj.pnzgu.ru/page/25760> (дата звернення: 11.02.2022).